

HARMONIZACIJA FINANSIJSKOG IZVJEŠTAVANJA KAO KATALIZATOR RASTA EKONOMIJE

Prof. dr Dragan J. Mikerević
Redovni profesor Ekonomskog fakulteta
Univerziteta u Banjaluci

Članak je izlagan na 5. Internacionalnom naučnom skupu „EkonBiz: Trendovi razvoja i promjene u novoj ekonomiji zemalja u tranziciji“, Bijeljina 22. i 23. jun 2017. godine

Rezime: U uslovima nove ekonomije dolazi do potrebe harmonizacije i unapređenja finansijskog izvještavanja. Novi koncept poslovanja i upravljanja preduzećem u kontekstu održivosti podrazumijeva brojne promjene, među kojima ističemo promjene poslovnih prioriteta i usvajanje koncepta društvene odgovornosti preduzeća. U takvim uslovima poslovanja postojeći, tradicionalni model finansijskog izvještavanja svojim dizajnom ne može u potpunosti da odgovori na izazove u vezi s realnom ocjenom ekonomske i društvene vrijednosti preduzeća. Kada je riječ o izvještavanju o održivom poslovanju, sveobuhvatno i najzastupljenije uputstvo za sastavljanje ovog izvještaja na globalnom nivou su smjernice koje je donijela Globalna inicijativa za izvještavanje (GRI). Efikasna finansijska tržišta su bitan faktor ekonomskog rasta, a da bi ova tržišta bila efikasna, neophodne su pouzdane, relevantne, uporedive i razumljive informacije. Pri tome, u svijetu finansija egzistiraju dva koncepta: MRS/MSFI i US GAAP, između kojih postoje sličnosti ali i razlike koje su primarno konceptualnog karaktera. U okviru regije zapadnog Balkana postoje i određena računovodstvena rješenja koja nisu u skladu s MRS/MSFI ili pak direktivama Evropske unije što otežava upoređivanja privreda regije.

Ključne riječi: harmonizacija, finansijski izvještaji, međunarodni standardi, MRS/MSFI, US GAAP, izvještaj o održivom poslovanju.

UVOD

U savremenim uslovima poslovanja, koja karakterišu brza razmjena informacija, implementacija informacionih i telekomunikacionih tehnologija u procesu

odlučivanja, kao i mobilnost znanja, kapitala, proizvoda i usluga računovodstvena profesija, mora da se u kontinuitetu razvija i prilagođava. Osnovna svrha sastavljanja i objelodanjanja finansijskih izvještaja je informisanje različitih interesnih grupa (stejkholdera) da bi bili u mogućnosti donositi odgovarajuće odluke. Harmonizacija finansijskog izvještavanja podrazumijeva da se u nacionalnu regulativu inkorporiraju sva pozitivna iskustva i teorijska dostignuća koja su ostvarena u zemljama s računovodstvenom tradicijom.

Globalni procesi i institucije, naročito na tržištima dobara, robe i usluga i finansijskim tržištima, godinama nastoje da harmonizuju pravila finansijskog izvještavanja.

Tim težnjama su doprinosile i pojave velikih finansijskih skandala (Enron, Parmalat i drugi) koji su bili tipični primjeri prevара radi ostvarivanja interesa jedne grupe stejkholdera nad drugim i nad javnim interesom. Ali ne samo to, već i promjene u strukturi ekonomije koja je dovela do rasta učešća ekonomije zasnovane na znanju otvorila je problem izvještavanja o intelektualnom kapitalu. Novi koncept poslovanja i upravljanja preduzećem u kontekstu održivosti poslovanja takođe podrazumijeva brojne promjene, od promjene poslovnih prioriteta do usvajanja koncepta društvene odgovornosti preduzeća.

U takvim uslovima poslovanja postojeći, tradicionalni model finansijskog izvještavanja svojim dizajnom ne može u potpunosti da odgovori na izazove u vezi s realnom ocjenom ekonomske i društvene vrijednosti preduzeća.

Kada je riječ o izvještavanju o održivom poslovanju, sveobuhvatno i najzastupljenije uputstvo za sastavljanje ovog izvještaja na

globalnom nivou su smjernice koje je donijela Globalna inicijativa za izvještavanje.

Proces promjena ja zahvatio i razvijene zemlje koje su imale bogatu računovodstvenu tradiciju, ali i zemlje u razvoju i tranziciji koje objektivno nisu kapacitirane da razvijaju svoje posebne nacionalne regulative, što bi bio potpuno neracionalan proces, jer bi ta regulativa svakako morala biti usaglašena s međunarodnom.

Harmonizaciju finansijskog izvještavanja treba posmatrati i kao proces u kojem državne institucije gube dio apsolutne suverenosti prepuštajući se međunarodnim profesionalnim tijelima. Stoga je orijentacija na Međunarodne standarde finansijskog izvještavanja ispravan proces, koji bi trebao sačuvati javni interes i praksu od uticaja različitih interesnih grupa. Tu orijentaciju na globalne računovodstvene standarde javno podržavaju razne međunarodne institucije: G20, Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond, Bazelni komitet, Međunarodna organizacija komisija za hartije od vrijednosti i Međunarodna federacija računovođa (IFAC).

Nema sumnje da uporedivi i za investitore razumljivi finansijski izvještaji, zasnovani na istim pravilima, smanjuju troškove njihove pripreme, a povećavaju transparentnost procesa na finansijskim tržištima i smanjuju rizik investitora prilikom donošenja njihovih poslovnih odluka.

Karakteristično za sve zemlje Zapadnog Balkana, koje su u procesu pridruživanja u Evropsku uniju, jeste da pored normalizovanja profesionalne i zakonodavne računovodstvene regulative sa MRS/MSFI imaju obavezu harmonizacije svog nacionalnog zakonodavstva i sa pravnim tekovinama Evropske unije – Direktivama Evropske unije, a posebno Direktivom 2013/34/EU, koja je zamijenila Četvrtu i Sedmu direktivu.

Iako je proces ujednačavanja prisutan i na globalnom nivou između Direktiva Evropske unije sa MRS/MSFI, razlike između ovih dvaju regulativnih okvira postoje, što, naravno, usložnjava usaglašavanje nacionalne regulative.

Sličan slučaj je i sa problemima harmonizovanja MRS/MSFI i GAAP-a na globalnom nivou, a to usložnjava računovodstvenu praksu i od računovođa traži dodatna znanja i vještine kako bi odgovorili na zahtjeve očuvanja javnog interesa.

1. Računovodstveni okviri za finansijsko izvještavanje

Proces harmonizacije finansijskog izvještavanja odavno je prešao nacionalne granice, prije svega

zbog razvoja finansijskih tržišta u okviru nacionalnih i regionalnih ekonomija, a onda i razvojem svjetskog finansijskog tržišta, što je kao nužnost proizvelo potrebu standardizacije i harmonizacije finansijskog izvještavanja.

U svijetu finansijska egzistiraju dva računovodstvena okvira za finansijska izvještavanja, a bazirana su na:

- međunarodnim računovodstvenim standardima i međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja (MRS/MSFI),
- američkim opšteprihvaćenim računovodstvenim standardima (USGAAP).

Ovdje se čini interesantnim ukazati na sličnosti i razlike između Američkih opšteprihvaćenih principa (US GAAP) i Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja (IFRS).

Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja, koji se primjenjuju (obavezno ili dobrovoljno) u više od 130 zemalja i američki opšteprihvaćeni računovodstveni principi, koji čine osnovu za finansijsko izvještavanje kompanija u najsnažnijoj ekonomiji u svijetu, slični su po mnogo osnova što čini mogućim njihovu konvergenciju. Sličnosti se zasnivaju na okolnostima da su konceptualni okviri na kojima su izgrađeni vrlo slični. U njima su sadržani isti ciljevi finansijskog izvještavanja, iste pretpostavke – stalnost poslovanja i obračunska osnova, propisane iste karakteristike finansijskih izvještaja kao i gotovo isti osnovni finansijski izvještaji.

Osnovna razlika između US GAAP i MSFI je na konceptualnom nivou. US GAAP se zasnivaju na **pravilima**, dok su MSFI izgrađeni na **principima**. Izgradnja US GAAP-a na pravilima ne znači da FASB ne koristi principe pri njihovom formulisanju, već samo to da pravila imaju glavnu ulogu pri sprovođenju standarda. Oni pokušavaju da predvide sve probleme, ili pak većinu njih, i da u vezi s tim predlože odgovarajuća računovodstvena rješenja koja bi se kasnije, ukoliko se ponove, bila rješavana na sličan način. Rezultat toga je da US GAAP sadrži oko 17.000 stranica. Otuda se US GAAP često označava kao set računovodstvenih vodiča i procedura koje kompanije koriste pri izradi finansijskih izvještaja.

Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja izgrađeni su na osnovnim pretpostavkama i pravilima sadržanim u konceptualnom okviru s ciljem da korisnici finansijskih izvještaja dobiju blagovremeno vjerodostojno prezentovane, relevantne, razumljive, uporedive i provjerljive informacije.

Oni su prezentovani na oko 2500 stranica. Kod MSFI, budući da su zasnovani na principima,

može doći do različitih tumačenja sličnih transakcija. Zbog toga postoje vodiči za primjenu standarda koje objavljuje Odbor za međunarodne standarde finansijskog izvještavanja u kojima se pojašnjavaju eventualno nejasna područja primjene.

Iako su u posljednjoj dekadi 20. vijeka Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB – International Accounting Standards Board) i Finansijski odbor za računovodstvene standarde (FASB – Financial Accounting Standards Board) činili napore u približavanju ovih računovodstvenih okvira i smanjenju razlika, one su i dalje prisutne.

Tako, recimo, MRS/MSFI i dalje nisu dozvoljeni od SEC-a (Američke komisije za hartije od vrijednosti i berze), ali se na američkim koledžima MRS/MSFI izučavaju u cilju sagledavanja osnovnih razlika između MRS/MSFI i US GAAP-a i njihovim različitim efektima na finansijske izvještaje. Dokle će se insistirati na ovim razlikama, čini se da je povezano sa sudbinom pregovora o transatlantskoj trgovini i investicionom partnerstvu (TTIP – Transatlantic trade and investment partnership) između Evropske unije i Sjedinjenih Država.

Ovaj predloženi sporazum o osnivanju slobodne bescarinske zone od Havaja do Letonije od oko 850 miliona stanovnika trebao je dovesti do ukidanja carina na dobra i robu te restrikcije na usluge, omogućavajući bolji pristup javnim tržištima i na taj način čineći investiranje lakšim.

U cilju uspostavljanja novog modela saradnje na globalnom tržištu, do sada je održano petnaest rundi razgovora, tako da je još u Majamiju 19. 10. 2015. održana 11. runda pregovora oko usaglašavanja standarda industrije i pravila investiranja, ali nakon tog usaglašavanja prirodno je bilo da dođe i do višeg stepena usaglašavanja između IASB-a i FASB-a oko približavanja računovodstvenih okvira što je ipak izostalo.

Dok zagovornici zaključivanja ovog sporazuma tvrde da bi to rezultiralo u multilateralnom ekonomskom rastu, kritičari ovog sporazuma tvrde da bi to nesrazmjerno povećalo moć korporacija i time vladama država znatno otežalo regulisanje nacionalnih tržišta u svrhu opšte (javne) koristi. Najveći kamen spoticanja oko ovog sporazuma je utvrđivanje tzv. sistema ISDS (Investor state dispute settlement – Program rješavanja sporova između investitora i države) koji bi omogućio multinacionalnim kompanijama da mogu zaobići lokalne pravosudne institucije i da pred međunarodnim arbitražnim komisijama čak osporavaju i zakone, pravila i sudske presude u

suverenim državama ukoliko su one negativno uticale na njihove profite.

Dakle, u takvim slučajevima investitorima bi se omogućilo ostvarenje obeštećenja zbog gubitka očekivanog profita ukoliko bi taj gubitak nastao zbog nekog novog privrednopravnog propisa, čak i ako je on u svrhu zaštite zdravlja ljudi. Ovakve odredbe su ne baš slučajno prepisane iz američkog nedavno sklopljenog trgovinskog sporazuma sa 11 pacifičkih zemalja. Putem ovog sporazuma Sjedinjene Države su u privrednom smislu sprovele nešto nalik strategiji „obuzdavanja“ vojnog širenja Sovjetskog Saveza za vrijeme hladnog rata. Cilj je ovog puta bio ograničavanje privredne ekspanzije Kine kojoj je načelno dozvoljeno da pristupi pacifičkom paktu, ali joj američki standardi liberalizovanog tržišta i zaštite prava radnika i životne sredine suštinski to onemogućavaju.

Na taj način je i Vašington uspio da Kinu uspori u jačanju ekonomskih veza s prirodnim partnerima koje bi imala u okolnim zemljama. Međutim, ni Peking ne miruje, jer se sprema da privredno, pa time i politički uđe na teren gdje su Sjedinjene Države do sada bile neprikosnovene, a to je Bliski istok.

Očekuje se da će doći do zaključenja sporazuma o slobodnoj trgovini između Kine i šest država Persijskog zaliva (Saudijske Arabije, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Bahreina, Katara, Kuvajta i Omana). Neki potpisani sporazumi za pojedine zemlje i kontinente već „proizvode“ negativne posljedice.

Tako, recimo, duvanska kompanija „Philip Morris“ tužila je Australiju zbog toga što je na kutijama cigareta zakonski uvela obavezu stavljanja upozorenja o štetnosti pušenja i zabrani korišćenja logotipa brendova cigareta. Sličnu sudbinu doživio je i Urugvaj, tako da je Kanada pod prijetnjom sličnog postupka odustala od uvođenja sličnih upozorenja na kutijama cigareta dok su, recimo, u Evropi takva upozorenja sasvim uobičajena.

U tom smislu je Norbert Lamert, predsjednik Bundestaga, oktobra 2015. izrazio mišljenje da bi prije bilo kakve odluke sva relevantna dokumentacija, naročito rezultati pregovaračkog postupka, morali biti dostupni vladama i parlamentima svih članica Evropske unije, dodajući da za sada poslanici njemačkog parlamenta o ovome mogu da čitaju samo u nekoj od ambasada u Berlinu, gdje su povodom ovog sporazuma već bili protesti na berlinskim ulicama.

Neki njemački komentatori su upozoravali da je TTIP politički, a ne ekonomski problem, dok prema komentaru „Špigla“ i urednika portala „Fraitag“ Jakoba Agustaina, TTIP pati od „bolesti

ukorijenjene u birokratiji i ideologiji zvanog neoliberalizam“ što može da uništi demokratiju i da bi TTIP mogao da postane *malj neoliberalizma* koji će razoriti državu blagostanja u Evropi i konačno doprinijeti gubljenju evropskog identiteta i daljem komplikovanju evropskog pitanja. Ukoliko se u sve ovo uključi spremnost zvaničnog Berlina i Pariza da relaksiraju i obnove dobre odnose s Rusijom, situacija se na globalnom planu zaista komplikuje.

Globalizacija bez granica u sadejstvu sa **liberalizacijom, deregulacijom i privatizacijom**, posebno u zemljama u tranziciji, oslabila je moć i nezavisnost nacionalnih država i vješto je prenijeli na multinacionalne korporacije. Iako većina nas ima sužen izbor gdje da živimo i radimo, još uvijek plaćamo poreze i imamo institucije koje služe više privatnim interesima nego javnim potrebama, gdje se javna dobra netransparentno prodaju privatnim preduzećima čime se radnici lišavaju povezivanja staža i ostvarivanja penzija, a fondovi i budžeti na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini bivaju sve tanji i građane dovode u sve neizvjesniji položaj.

S druge strane, multinacionalne korporacije, od kojih su neke veće od većine nacionalnih država, i pored preotete (preuzete) moći nisu preuzele istovremenu obavezu rješavanja socijalnih zahtjeva građana, već je ta obaveza i dalje ostala na slabijoj državi koja sve manje uspijeva da ih rješava. U takvoj situaciji ograničenih mogućnosti države osnovano je pitanje *da li možemo živjeti bez države*. Čini se da je odgovor na ovo pitanje veoma jednostavan.

Evo, već živimo, i samo je pitanje da li želimo tako da nastavimo (Joseph, 2014, str. 57). Put u kmetstvo je „nepovratan i neizbježan“, tvrdio je i Francis Fukujama (Fukuyama, 1992, str. 89), jer smatra da liberalizacija globalne ekonomije nije dovela do veće, nego, naprotiv, do manje demokratije.

Svaka svjetska sila koja bi danas spustila svoj naučni i tehnološki nivo rizikuje da bude sigurno poražena ili pak da njome dominira nacija koja to nije učinila. Svi oni koji lutaju i investiraju srcem a ne svojom glavom, neminovno će trpjeti gubitke na tržištu i postati uskoro robovi.

Prema mišljenju Roberta Lukasa Juniora, nesporno je dokazano da globalne ekonomske integracije nisu izbor, već de facto neminovnost (Licas, 2004, str. 99). U vezi s tim može se konstatovati da i Fukujama i Lukas svoje argumente zasnivaju na neizbježnom globalnom prihvatanju neoliberalne ekonomske politike i eliminaciji kejnzijske ili neokejnzijske države socijalnog blagostanja.

Stoga, kako smatraju, od državnih aktera više treba očekivati da će radije predstavljati privatne interese svojih pokrovitelja nego javni interes i koristiti instrumente države (fiskalne, monetarne, pravne, tehnološke, vojne i policijske) za unapređenje svog privatnog i ličnog rasta (Lough, str. 57), nadajući se pritom da korporacije mogu nadomjestiti slobode i efikasnije organizovati zadovoljavanje potreba nego što to čine pojedine države (Lojpur, 2011, str. 426).

Vjerovanje u veliku moć korporacija posljedica je procesa globalizacije koja je stvorila „monstruma“ koji ne samo da ne služi svojim osnivačima (akcionarima) već se duže vrijeme neodgovorno ponaša prema potrošačima i okruženju (Enron, slučaj Volkswagena, a prije toga Tojote, kao i kod nas slučaj Agrokora).

*

* *

Prema izvještaju koji je američki SEC izdao u julu 2012, malo je vjerovatno da će se puni obim usvajanja MSFI u Sjedinjenim Američkim Državama desiti u doglednoj budućnosti (vidjeti: Work Plan for the Consideration of Incorporating International Financial Reporting Standards into the Financial Reporting System for U.S. Issuers, and the IASB's response in IFRS Foundation Staff Analysis of the SEC Final Staff Report—Work Plan for the consideration of incorporating IFRS into the financial reporting system for U. S. Issuers, October 2012). Ipak, razumijevanje MSFI je od ključnog značaja za američke privrednike i za korisnike finansijskih informacija, pošto većina zemalja izvan Amerike, kao i mnoge inostrane poslovne entitete iz Sjedinjenih Država, zahtijevaju njihovu upotrebu.

U današnjoj globalnoj ekonomiji, koja nastavlja da se širi, vrlo je vjerovatno da će ovlašćene računovode u Sjedinjenim Državama preduzeti mjere za unapređenje znanja o MRS/MSFI. Neke studije slučaja imaju, zapravo, namjeru da dodatno pomognu ovim ciljevima.

Prema tome, koliko god je poznavanje MRS/MSFI značajno za privrednike iz Sjedinjenih Država, toliko je važno i poznavanje koncepta US GAAP-a za privrednike kontinentalne Evrope i tamo gdje se primjenjuje koncept MRS/MSFI. Ova potreba je sve veća jer globalizacija i internacionalizacija poslovanja sa sobom donosi kupovinu preduzeća i potrebu konvertovanja bilansa radi sačinjavanja konsolidovanih finansijskih izvještaja.

Potreba prevođenja bilansa je i u situaciji kada kompanije iz Evrope žele da se njihove hartije od vrijednosti kotiraju na američkim berzama, kao i drugim slučajevima.

Tako, recimo, preduzeća u vlasništvu Arapskih Emirata vrše konverziju bilansa uspjeha sačinjenog metodom ukupnih troškova na bilans uspjeha sačinjenog metodom prodatih učinaka. Na prostoru zapadnog Balkana sve više su prisutni vlasnici kapitala iz Kine koji, opet, vode dva paralelna knjigovodstva, i to prema nacionalnim propisima zemlje domaćina i u okviru koncepta računovodstva prema propisima Narodne Republike Kine.

2. Značaj i uloga finansijskih izvještaja

U svijetu naprednije administrativne i računovodstvene kulture i korporativnog upravljanja dobro uređen sistem finansijskog izvještavanja uveliko doprinosi:

- razvoju povjerenja u finansijske izvještaje o stanju i performansama ekonomskih aktera do nivoa nacionalnih ekonomija,
- svođenju informacione asimetrije između internih korisnika i kreatora finansijskih izvještaja i eksternih korisnika tih izvještaja na podnošljivu mjeru,
- rastu sklonosti štednji i investiranju i na taj način razvoju finansijskih tržišta,
- prilivu stranih direktnih i portfolio investicija,
- podsticanju eksternog rasta uspješnih kompanija i banaka putem spajanja i akvizicija,
- kreiranju pouzdanih informacija za koncipiranje makroekonomskih politika, strategija i planova države, a uz to i socijalno održiv privredni rast i razvoj zemlje,
- informacionim potrebama izvještajno-regulatornih tijela, i slično.

Zbog prethodno navedenih koristi kvalitetnog finansijskog izvještavanja ovakav sistem zaslužuje najveću pažnju svih interesnih grupa (stejkholdera).

Međutim, najdelikatnija je pozicija menadžmenta kao internog stejkholdera koji je nadležan i odgovoran za istinito i pošteno, odnosno objektivno finansijsko izvještavanje o stanju i uspjehu izvještajnog entiteta.

Delikatnost pozicije menadžmenta ogleda se u tome što, s jedne strane, postoje informacione potrebe i zahtjevi investitora, kreditora, kupaca, dobavljača, države i javnosti čiji su finansijski interesi heterogeni, a s druge, nalaze se operativni menadžeri, zaposleni, računovođe, interni revizori, koji takođe imaju heterogene interese i zahtjeve, ali ne treba zanemariti ni interes menadžmenta za ostvarivanje bonusa.

U uslovima nekvalitetnog finansijskog izvještavanja nerijetko se dešava da sebični menadžeri radi stvaranja pretpostavki za ostvarivanje prava na bonus nastoje uvećati tekući

dobitak, a cilj imalaca većinskih paketa vlasničkih prava je izvlačenje dividendi.

Zato je za kvalitetno finansijsko izvještavanje bitna uloga nezavisne revizije. Međutim, pošto nas privredno-finansijska istorija stalno opominje i na probleme revizije, Evropska komisija je putem Direktiva¹ podstakla javni nadzor nad kvalitetom revizije finansijskih izvještaja koje provode u svojim zemljama. Naravno, ovakva praksa je prisutna i u zemljama koje se namjeravaju pridružiti Evropskoj uniji, te bi ona trebala biti u funkciji poboljšanja kvaliteta finansijskog izvještavanja kako stranim direktnim investicijama ne bi došlo do repatrijacije neopravdano uvećanog dijela profita koji nerijetko zadire u supstancu.

Kolika je moć ovog finansijsko-izvještajnog instrumentarija, pokazuje i mogućnost da se na taj način izvrši uvid u:

- **stanje resursa** kojima kompanija raspolaže, finansijsku strukturu, likvidnost, solventnost i elastičnost (fleksibilnost) prilagođavanja promjenama nastalim u okruženju u kome posluje i daju informaciju o **finansijskom položaju** kompanije, što je prezentovano u **bilansu stanja**;
- **performanse** kompanije koje su sadržane u prinosu koji se ostvaruje na resursima koje kompanija kontroliše, što je prezentovano u **bilansu uspjeha**;
- **tokove gotovine** koji su korisni za razvijanje dodatnih razmišljanja korisnika finansijskih izvještaja o performansama ukazivanjem na obim i ročnost priliva i odliva gotovine, što je prezentovano u **izvještaju o tokovima gotovine**;
- **promjene na kapitalu** između dva računovodstvena perioda;
- **napomene**, koje sadrže pregled računovodstvenih politika i druga informaciona objašnjenja.

Pri analizi finansijskih izvještaja koristi se standardna tehnika, tj. racio analiza (Ivanišević, 2016, str. 193),² koja pretpostavlja poznavanje suštine i metodologije računovodstvenog sistema,

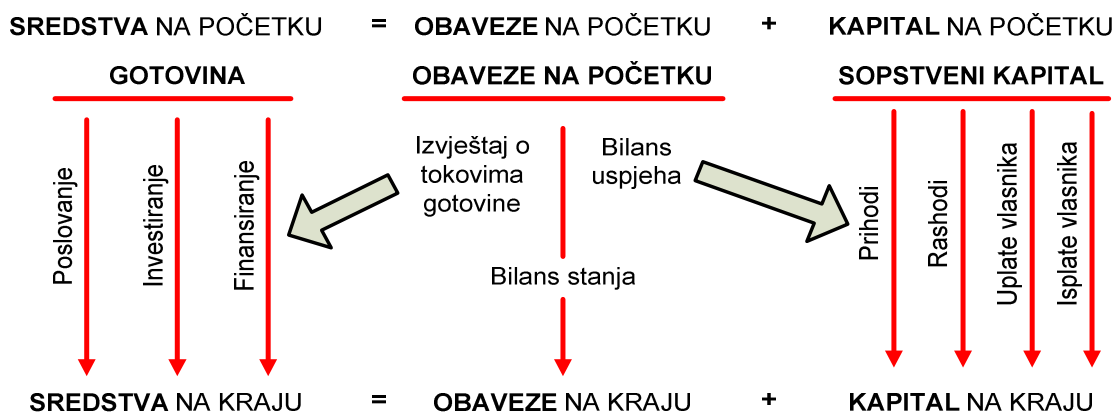
¹ Umjesto Četvrte i Sedme direktive Evropska komisija je krajem juna 2013. donijela Direktivu Evropske unije 2013/34/EU u funkciji poboljšanja kvaliteta finansijskog izvještavanja. Ona je usklađena sa „Strategijom Evrope 2020“ za pametan, održiv i inkluzivan rast, čiji je osnovni cilj smanjenje administrativnih opterećenja i poboljšanje poslovnog ambijenta.

² Prema načinu konstruisanja, racija se dijele na: racija pokrivača, racija prinosa, racija obrta i racija procentualnog učešća, dok se sa stanovišta opštih karakteristika racio brojevi grupišu na: racija likvidnosti, racija aktivnosti, racija duga (tj. racija koja pokazuje finansijsku strukturu), racija rentabilnosti (profitabilnosti), odnosno prinosa na sredstva i tržišna racija. Često se posebno razmatra Du Pont sistem analize.

računovodstvene prakse i međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja (MRS/MSFI).

Iako su informacije iz finansijskih izvještaja korisne za cjelokupnu finansijsku zajednicu, prije

svoga treba napomenuti da su svi sastavni dijelovi triju finansijskih izvještaja međusobno povezani što pokazuje naredni grafikon (Mikerević, 2016, str. 193).

Grafikon 1: Veze između finansijskih izvještaja

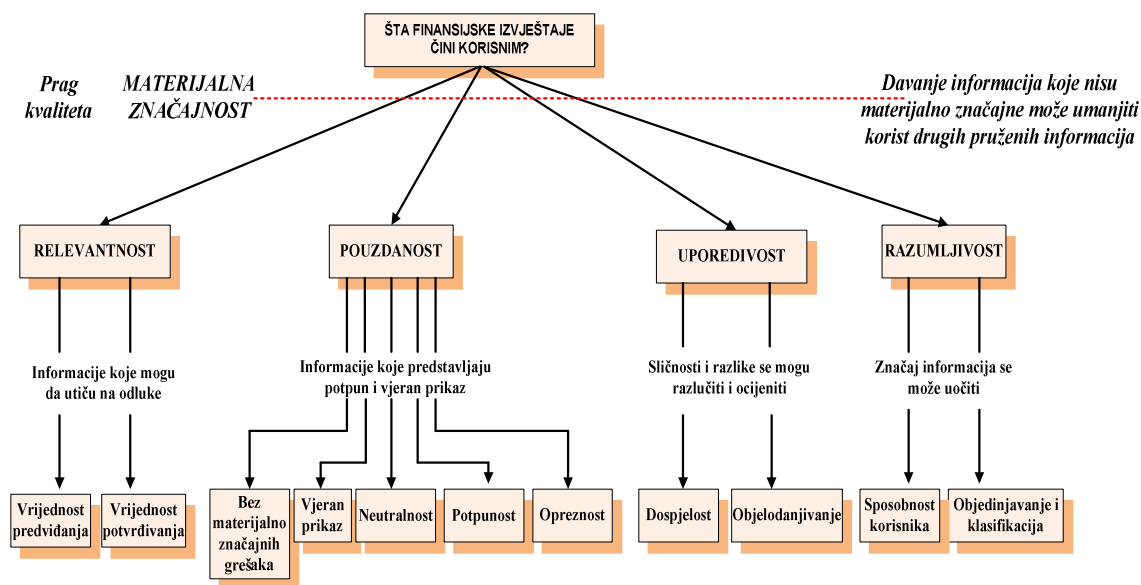
U osnovi, prethodni grafikon izražava bliske konceptualne veze istih transakcija s različitim aspekata te se opravdano postavljaju sljedeća pitanja:

- Da li spoznaja performansi kompanije iz prethodnog perioda može biti „vodič“ odnosno reper performansi u budućnosti?
- Kakav je efekat objelodanjivanja informacija o trenutnim rezultatima poslovanja kompanije?
- Kolika je mogućnost tržišta kapitala da iz mnoštva dizajniranih informacija iz finansijskih izvještaja, kojima je zadatak da kreiraju objektivan utisak o kompaniji, otkrije one koje su korektno i fer prezentovane?

Pri tome treba imati u vidu da *razumijevanje finansijskih informacija* nije urođena sposobnost koju imamo ili nemamo, već skup vještina koje se moraju savladati da bi se mogli uspješno voditi poslovi kompanije, bilo da su organizovani kao preduzetnička, ortačka firma, komanditno društvo, društvo ograničene odgovornosti ili korporacija. Pretpostavka za to je odgovarajući kvalitet finansijskih izvještaja koji u osnovi zavisi od istinitog i poštenog finansijskog izvještavanja koje treba da karakteriše: razumljivost informacija za korisnike, relevantnost informacije za one koji donose finansijske odluke, pouzdanost informacija, tj. da se njihovi korisnici mogu na njih osloniti prilikom predstavljanja stanja i uspjeha i njihovog vrednovanja i upoređivanja u vremenu i prostoru između poslovno-finansijskih entiteta. Na kvalitet finansijskog izvještavanja uticala je i dosadašnja saradnja u dva važna sistema finansijskog izvještavanja: anglosaksonski i kontinentalnoevropski. Oba koncepta važe za uzorne sisteme finansijskog izvještavanja, ali je

ovaj potonji pojavom i razvojem MRS/MSFI omogućio veću međunarodnu uporedivost finansijskih izvještaja. Pri tome je i posebna uloga Konceptualnog okvira MRS/MSFI. Naime, još 1989. godine usvojen je prvi Konceptualni okvir koji su morali poštovati svi izvještajni entiteti, da bi krajem 2010. bio donesen novi. U prethodnom Konceptualnom okviru iz 1989. godine primarni cilj finansijskog izvještavanja bile su informacije o prinosnom i finansijskom položaju entiteta širokom krugu korisnika (vlasnicima, povjericima, zaposlenima, dobavljačima, kupcima, državi i ostalima). Da bi prezentovane informacije bile korisne i u skladu s ciljevima Konceptualnog okvira iz 1989. godine, njihove kvalitativne karakteristike podrazumijevale su da budu:

1. **Relevantne**, koje utiču na donošenje poslovnih odluka korisnika, pomažući im da procijene prošle, sadašnje ili buduće događaje, potvrđujući ih ili pak korigujući njihove prethodne procjene;
2. **pouzdan**, tj. da informacije budu vjerodostojne, da ne sadrže materijalne greške i predrasude i da vjerno predstavljaju stvarnu (istinitu) sliku kompanije;
3. **uporedive**, što podrazumijeva da se finansijski izvještaji u nizu sukcesivnih perioda mogu upoređivati da bi se identifikovali trendovi u finansijskom položaju i performansama. Uz to obezbjeđuje i mogućnost upoređivanja finansijskih izvještaja različitih kompanija što se ostvaruje i objelodanjivanjem računovodstvenih politika;
4. **razumljive**, znači da objavljene informacije razumiju i interni korisnici kako bi na osnovu njih mogli proučiti informacije i donijeti odgovarajuće odluke.

Slika 1: Kvalitativne karakteristike finansijskih izvještaja Konceptualnog okvira iz 1989. godine (ACCA: Pripremanje finansijskih izvještaja, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2008, str. 199)

Snažan razvoj svjetskog finansijskog tržišta i pojava novih oblika aktive i obaveza bili su dovoljan podsticaj za harmonizaciju i standardizaciju finansijskog izvještavanja na globalnom planu zaključivanjem Memoranduma o saradnji Međunarodnog odbora za računovodstvene standarde (IASB – International Accounting Standards Board) i američkog Odbora za finansijske i računovodstvene standarde (FASB – Financial Accounting Standards Board) (Vidjeti: Prof. dr Kata Škarić Jovanović: Konceptualni okvir MSFI, Finrar, 2/11, Banja Luka, 2011, str. 4).

Dok je rast i razvoj svjetskog finansijskog tržišta u prvi plan istakao informacione potrebe investitora i povjerilaca, pojava novih oblika aktive (u prvom redu finansijskih instrumenata) dovela je do preispitivanja podobnosti do tada važećih pravila za priznavanje i vrednovanje imovine i obaveza. To su bili dovoljni razlozi što su oba regulatorna tijela (IASB i FASB) još 2004. godine pokrenula zajednički projekat za revidiranjem Konceptualnog okvira kojim bi bila postignuta dva cilja: usaglašavanje Okvira za finansijsko izvještavanje donijetog od IASB-a i onog od FASB-a i njihovog unapređenja otklanjanjem nekonzistentnosti, kontradiktornosti i praznina koje su se nalazile u pomenutim Okvirima. Na taj način revidirani Konceptualni okvir trebao je biti dobra osnova za dobijanje visokokvalitetnih primjenjivih globalnih standarda finansijskog izvještavanja koji su trebali dalje da se razvijaju na osnovnim principima, a ne na pravilima, što bi zaustavilo njihovu čestu promjenljivost. Do 2010. godine završena je prva faza revizije konceptualnog okvira koja se odnosila

na definisanje ciljeva finansijskog izvještavanja i kvalitativnih karakteristika finansijskih izvještaja.

Cilj finansijskih izvještaja opšte namjene je, prema revidiranom Okviru, da pruži informacije o izvještajnom entitetu koje bi bile korisne primarno postojećim i potencijalnim investitorima, povjericima i kreditorima u donošenju odluka o plasiranju kapitala entiteta. Ove razlike u definisanju ciljeva finansijskog izvještavanja u znatnoj mjeri je uticao i na uređenje ostalih pitanja u Konceptualnom okviru, koje se tiču:

- primarnih grupa korisnika finansijskih izvještaja, gdje se favorizuju postojeći i potencijalni investitori i povjerioci u odnosu na ostale korisnike finansijskih izvještaja. Riječ je o informacijama koje su neophodne da bi ovi korisnici mogli donijeti odluke o tome da li uložiti kapital u izvještajni entitet, zadržati postojeći ulog ili ga pak povući. Ukoliko je riječ o povjericima, njima su potrebne informacije da bi mogli donijeti odluke o odobravanju kredita ili neke druge vrste pozajmice;
- informacija koje finansijski izvještaji treba da pruže korisnicima, imajući u vidu da su ciljevi finansijskog izvještavanja jednaki za sve izvještajne entitete u privatnom sektoru, nezavisno od toga da li su prisutni na finansijskim tržištima. Pri tome se doprinos finansijskoj stabilnosti ne pominje kao poseban cilj finansijskog izvještavanja jer se smatra da vjerodostojna prezentacija informacija o izvještajnom entitetu doprinosi izgradnji povjerenja između korisnika, a time i finansijskoj stabilnosti (Ibidem, str. 5).

Ovdje se čini interesantnim ukazati i na činjenicu da su izmijenjeni ciljevi finansijskog izvještavanja u revidiranom Konceptualnom okviru za posljedicu imali i razlike u definisanju kvalitativnih odlika informacija sadržanih u finansijskim izvještajima koje se u osnovi klasifikuju na: **osnovne (fundamentalne)** i one koje treba da doprinesu **unapređenju** osnovnih (fundamentalnih) karakteristika.

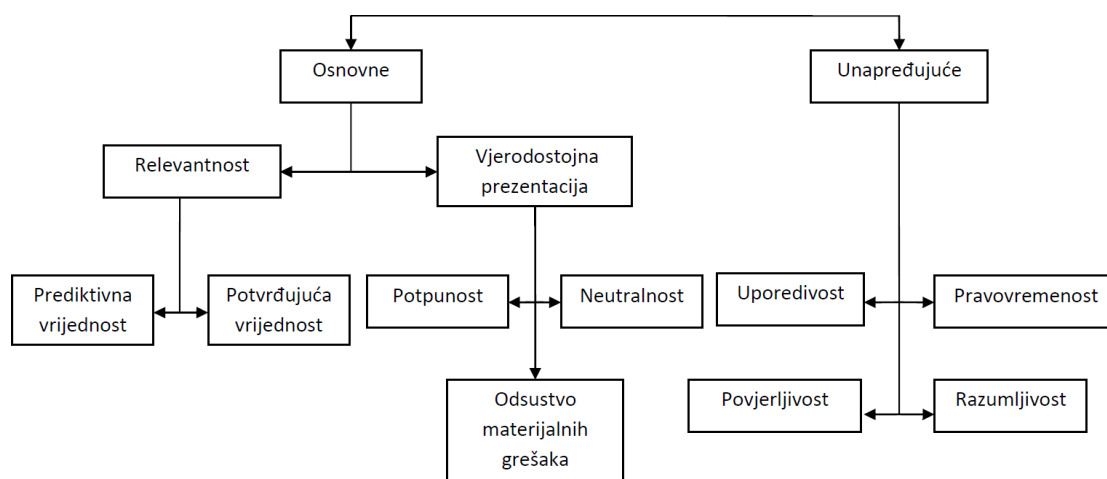
Pod osnovnim, odnosno fundamentalnim karakteristikama podrazumijevaju se:

- **relevantnost**, u gotovo istom značenju kao i u prethodnom Okviru iz 1989. godine, gdje se pod relevantnim informacijama podrazumijevaju potvrde određenih činjenica ili stanja, ili/i predstavljaju dobru osnovu za njihovo prognoziranje. Riječju, relevantnim informacijama se smatraju informacije na kojima korisnici zasnivaju svoje odluke i čije bi ih nepoznavanje navelo na donošenje drugačije odluke;
- **vjerodostojna prezentacija**, koja odgovara *pouzdanosti* informacija kao karakteristici iz Okvira iz 1989. godine. Zapravo, ova karakteristika ukazuje na potrebu da informacija treba da vjerodostojno reprezentuje ekonomske promjene i s tim u vezi da budu potpune, neutralne i bez materijalnih grešaka.

Drugu grupu kvalitativnih karakteristika čine **unapređujuće** i koje su s razlogom odvojene od osnovnih (fundamentalnih) karakteristika. Naime, relevantnost i vjerodostojnu prezentaciju informacija treba da unaprijeđe:

- **provjerljivost**, kao novi koncept treba da obezbijedi kredibilitet informacija tako što će stručna i nezavisna lica postići saglasnost, koja ne mora bezuslovno biti potpuna, o tome da informacija ne sadrži materijalne greške, niti je pristrasna i da su priznavanja i izabrane metode procjenjivanja primijenjene bez materijalnih grešaka ili pristrasnosti;
- **blagovremenost (pravovremenost)**, koja kao karakteristika informacije ima znatan uticaj na donosiocje odluka. Naime, informacije treba da budu dostupne prije donošenja poslovnih odluka, jer one poslije imaju malu upotrebnu vrijednost;
- **razumljivost** informacija kako bi ih korisnici na osnovu svojih mentalnih sposobnosti mogli proučiti;
- **uporedivost** informacija na osnovu kojih bi se mogli analizirati i identifikovati trendovi u finansijskim performansama preduzeća (Ibidem, str. 6. do 7).

Prethodno opisane **osnovne** i **unapređujuće** karakteristike finansijskih izvještaja mogu se grafički predstaviti na sljedeći način:

Slika 2: Kvalitativne karakteristike finansijskih izvještaja Konceptualnog okvira iz 2010. godine (Škarić Jovanović, Finrar, Banja Luka, 02/2011, str. 4)

Ovdje se osnovano zapitati da li spoznaja rezultata iz prošlosti može doprinijeti boljoj projekciji novčanih tokova u budućnosti. Naime, pored toga što se informacije o finansijskoj snazi i njenom potencijalu rasta u budućnosti crpe iz finansijskih izvještaja, tržište posjeduje i dodatne izvore informacija: iz štampe, časopisa, razgovora, investicionih analitičara pa čak i glasina u javnosti

o kompanijama. Sve ove informacije su korisne, posebno investitorima čije se akcije vrednuju na osnovu očekivanih budućih performansi kompanije. Tek nakon objavljivanja finansijskih izvještaja investitori mogu konstatovati da li su se njihova očekivanja ostvarila. Iako ne mora biti uvijek slučaj, postoji mogućnost da cijene akcija prati kretanje godišnjih profita kompanije. Mnoge

empirijske analize se bave pitanjem kako tržište kapitala reaguje na prezentovanje finansijskih izvještaja. S tim u vezi postoje ubjedljivi dokazi da promjene u nivou profita imaju snažan uticaj na promjenu cijene akcija. Otuda i potreba da se razmotri još jedno pitanje. Naime, finansijski izvještaji o stanju i uspjehu kompanije pripremaju se na obračunskoj osnovi, a finansijske procjene se najčešće baziraju na novčanim tokovima i u tom slučaju profit odnosno dobit po akciji nije isto što i neto novčani tok po akciji. Ukoliko se analizom želi pouzdano sagledati prinosni i finansijski položaj preduzeća, neophodno je razmotriti međusobni odnos stope rasta poslovnog dobitka i stope rasta novčanog (gotovinskog) toka koje bi se u dugom roku trebale kretati približno istim trendom. Međutim, kretanja ovih stopa približno istim trendom važi za prosjek djelatnosti, grana i grupacija, ali postoje pojedinačni slučajevi kompanija gdje se ove dvije stope rasta u kratkom roku mogu vidno razlikovati.

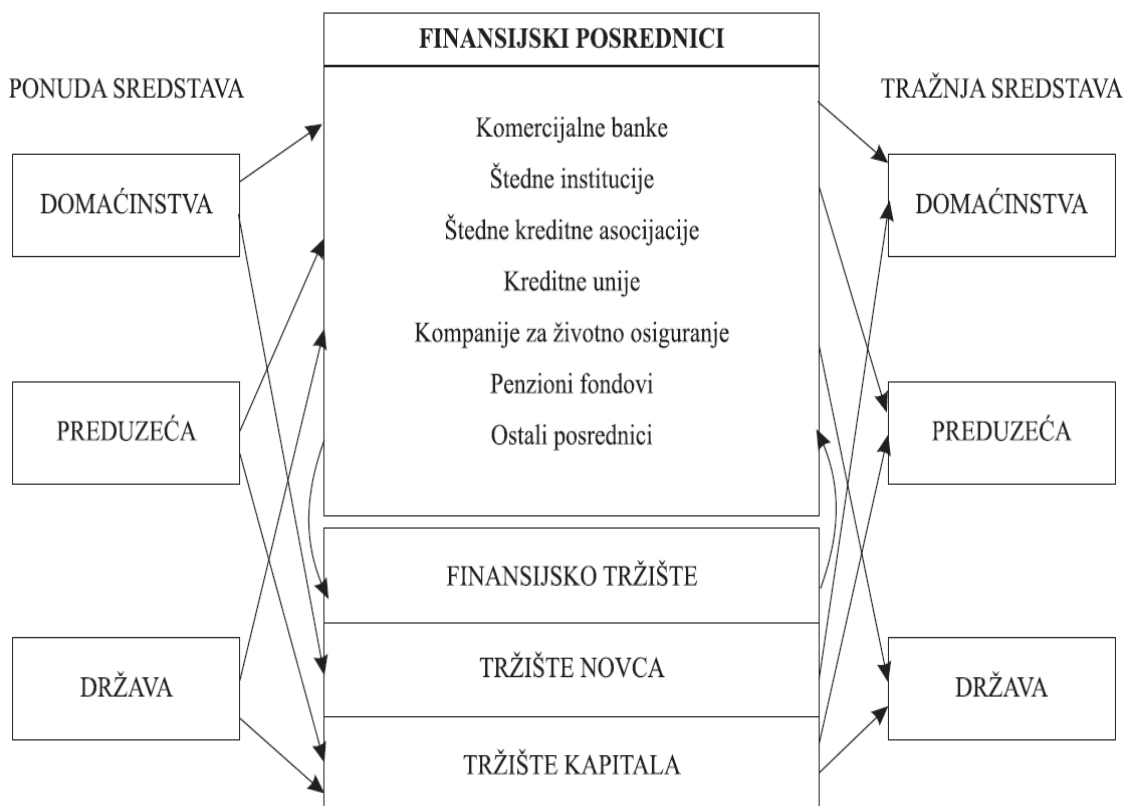
3. Međuslovljenost kvaliteta finansijskog izvještavanja i uspješnosti finansijskog sistema

Da bi preduzeće u globalnom okruženju, kojeg čine demografski, sociokulturološki, političko-

pravni, tehnološki, ekonomski i globalni faktori, moglo funkcionisati, opstati i rasti, neophodno je da se izgradi odgovarajući adaptibilni finansijski sistem koji u osnovi ima veoma složene zadatke. Dakle, treba da:

- omogućiti mobilnost ograničenih finansijskih resursa,
- obezbijedi stabilne uslove poslovanja,
- smanji rizike upravljanja finansijskim resursima,
- pribavi finansijske resurse za odgovarajuće projekte,
- obezbijedi optimalno korišćenje resursa sistemom korporativnog upravljanja,
- omogućiti nesmetano funkcionisanje platnog prometa između njegovih učesnika.

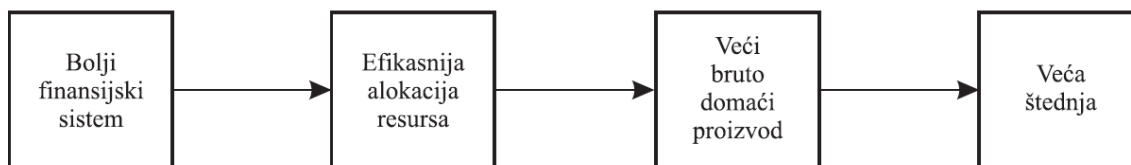
Pod finansijskim sistemom jedne zemlje treba podrazumijevati „ukupnost ponude i tražnje novčanih sredstava, finansijskih instrumenata, raznih finansijskih institucija, tokova kretanja novčanih sredstava i finansijskih tehnika koji, integrisani pravnom regulativom, omogućuju trgovanje novcem i kapitalom određujući cijene finansijskih proizvoda, u prvom redu kamatne stope i očekivanja u budućnosti”, što pokazuje naredna slika (Rosse, 1998, str. 20):

Slika 3: Složenost odnosa između ponude i tražnje novca i kapitala

Uloga koju finansijski sistem ima u poslovnim i drugim aktivnostima uglavnom je olakšanje protoka i alokacije investicionih sredstava. Pri tome finansijski sistem povećava efikasnost realne ekonomije podsticanjem protoka sredstava za

produktivnu upotrebu. Dakle, finansijski sistem je jedan od najvažnijih dijelova privrednog (ekonomskog) sistema s kojim mora činiti skladnu cjelinu, a to se može ilustrovati na sljedeći način:

Slika 4: Algoritam funkcionisanja privrednog sistema

Poremećaji u njegovom funkcionisanju brzo se i snažno prenose na cijelu privredu, odnosno ekonomiju, jednako kao što se njegovo stabilno funkcionisanje osjeća ne samo u ekonomiji već i u ukupnom životu zemlje. Zato stanje i učinke tog sistema pomno prate ne samo država i ekonomski subjekti već i najšira javnost. Prikupljajući novčanu štednju, finansijski sistem zemlje omogućava koncentraciju i prenos kapitala subjektima s idejama i projektima, a to je i osnovna funkcija finansijskog sistema. Što je finansijski sistem efikasniji, i ekonomija zemlje je djelotvornija (efektivnija) jer se brojnim licima (pravnim i fizičkim) pruža prilika finansijskih ulaganja i efikasne upotrebe novca i kapitala. Uz obezbjeđenje dovoljnog obima kapitala, finansijski sistem ima i važan zadatak upotrebe (alokacije) kapitala u projekte koji umnogome utiču na ekonomski rast i razvoj zemlje, odnosno treba da onemoguću upotrebu kapitala u ekonomski neopravdane projekte (s negativnom neto sadašnjom vrijednošću).

Prema doktriniranim stavovima Vašingtonskog konsenzusa i neoliberalizma, pravila igre na globalnom planu diktiraju velike zemlje, Sjedinjene Američke Države prije svih, prilagođavajući ih sebi, gdje su pobjednici oni koji tim pravilima i diriguju. Stoga se, bez obzira na članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, javlja protekcionizam u spoljnotrgovinskoj razmjeni gdje velike zemlje i razvijene ekonomije gotovo sve posmatraju kroz lupu sopstvenih interesa. Takav pristup „velikih igrača“ u doba krize iz 2008. godine, a i danas, u duhu su *makijavelijevskog gesla* da cilj opravdava sredstvo, jer strategija i interesi su, kako smatraju, preči od principa. Na ovaj način je već od 70-ih godina prošlog vijeka globalizovana ekonomija postala dominantna karakteristika savremenog kapitalizma i jedna od najznačajnijih društvenih i ekonomskih promjena još od industrijske revolucije. Globalizacija sama po sebi ne bi morala da bude loša, ali kada su u pitanju manje razvijene zemlje,

ona svakako još uvijek predstavlja nepoznanicu u smislu da još nisu našle valjani „recept“ za dugoročni uspjeh (Lojpur i Peković, Ima li nade za „male“ ekonomije u uslovima globalizacije, *Acta economica*, 16/12, str. 13). Sasvim je izvjesno da je, kako kaže Džozef Stiglic, neoliberalni fundamentalizam uvijek bio politička doktrina koja je bila u službi određenih interesa, mada nikada nije bio potvrđen u ekonomskoj teoriji (Stiglic: *Kraj neoliberalizma*, <http://www.projectsyndicate.org>). Ukoliko se ovaj stav prihvati, osnovano je pitanje kako u takvoj situaciji ostvariti ekonomski rast (razvoj) i punu uposlenost. Očigledno da je za to neophodan potpuno novi okvir, odnosno nova ekonomska paradigma koja će se u potpunosti razlikovati od postojeće. Pri uspostavljanju te nove ekonomske paradigme treba imati u vidu ključne faktore koji će oblikovati naredni period razvoja u globalnom svijetu, i to: četvrtu industrijsku revoluciju (4IR) (vidjeti: prof. dr Tihomir Domazet: *Preko modernog jubileja duga do održivog ekonomskog rasta*, 11. simpozijum o korporativnom upravljanju, Banja Vrućica, 2016, str. 80) i geoekonomiku koja nameće potpuno nova globalna rješenja. Male ekonomije, sasvim je izvjesno, neće se moći oduprijeti ovim globalnim trendovima, već će se, htjele ili ne, njima morati prilagođavati.

Međutim, da bi se pomenute zemlje uspješno razvijale, nije dovoljno samo *prilagođavanje*, već i **predviđanje** budućih događaja i procesa. Ono s čim se suočavamo je novo repozicioniranje kako na globalnom nivou, tako i u samoj Evropi.

Njemačka očigledno više neće imati „komotnu“ poziciju kao lider, naročito poslije „bregzita“, koja nije morala da preuzima odgovornost i da se opredjeljuje prema najvažnijim geopolitičkim pitanjima.

Pošto je debata o ciljevima i karakteru Evrope gotovo permanentno otvorena, očigledno je da se Njemačka zalaže za ekonomsko upravljanje

Unijom preko Evropske centralne banke i Evropske komisije, dok je Francuska tražila, bar do sada, da se ekonomsko odlučivanje vrati u politički okvir, gdje šefovi država i vlada donose ključne ekonomske odluke koje Evropska komisija treba samo da sprovodi.

Pri tome Francuzi žele fiskalnu uniju, a Njemačka fiskalnu disciplinu. S druge strane, Francuska će nastojati oživjeti uniju za Mediteran i akcentirati saradnje staviti na zemlje Sjeverne Afrike i Bliskog istoka, dok će se Njemačka fokusirati na Istočnu Evropu, kao i toliko puta ranije u historiji. Prethodno navedeno pokazuje da, bez obzira na to koja će vizija prevagnuti, postaje jasno da će sve ovo imati dramatične posljedice po Balkan, koji i pored toga može postati važna spona između Centralne Evrope i Mediterana, kao i između Zapadne Evrope i Male Azije

Bez obzira na to čija će vizija prevagnuti, za nesmetano funkcionisanje ekonomije trebaće efikasan finansijski sistem, a da bi on mogao besprijekorno funkcionisati, biće mu neophodne relevantne, pouzdane, uporedive i razumljive informacije. Ove informacije se obezbjeđuju putem sistema finansijskog izvještavanja koji je bitna komponenta uspješnosti funkcionisanja finansijskog sistema i stabilnog ekonomskog rasta svake zemlje.

U osnovi, finansijski izvještaji predstavljaju transmisioni mehanizam između podnosilaca i korisnika finansijskih izvještaja. Zbog toga je važno da oni budu u funkciji istinitog i fer (poštenog) finansijskog izvještavanja za što su odgovorne računovodstvena i druge srodne profesije (interna i eksterna revizija, ovlašćeni procjenjivači, vještaci i slično).

Drugim riječima, samo istinito i pošteno finansijsko izvještavanje može da doprinese smanjenju informacione asimetrije onih koji su u povoljnijoj poziciji i nalaze se na izvoru informacija (menadžment), i onih koji su u inferiornijoj poziciji (investitori i vlasnici). Smanjenje informacione asimetrije je važno postići jer finansijski izvještaji predstavljaju osnovu za procjenu prinostnog, imovinskog i finansijskog položaja, procjenu izloženosti preduzeća kratkoročnim i dugoročnim poslovno-finansijskim rizicima, procjenu izloženosti riziku od stečaja, procjenu konkurentne pozicije sopstvenog i konkurentnih preduzeća, procjenu finansijske snage kupaca i dobavljača, procjenu ranih upozoravajućih signala, oblikovanju finansijske strukture, identifikovanju i procjene prilika za investiranje i slično.

Iz prethodnog je osnovano ustvrditi da se kvalitetno finansijsko izvještavanje u javnom

interesu postiže dobrom zakonodavnom i profesionalnom regulativom. Stoga opredjeljivanje za odgovarajuću sadržinu i strukturu finansijskih izvještaja predstavlja veoma odgovornu aktivnost, koja ne trpi improvizacije, a one su u nekim zemljama na prostorima zapadnog Balkana gotovo postale pravilo, a ne izuzetak. Ukoliko je to tako, onda finansijsko izvještavanje, koje bi trebalo primarno biti okrenuto prema interesima investitora, ne može pozitivno uticati na uspješnost funkcionisanja finansijskog sistema. U takvim uslovima investitori ne mogu procijeniti šanse ili rizike koje prate određene investicione alternative, što za posljedicu može imati neadekvatnu alokaciju ograničenog kapitala, a to u konačnici negativno utiče i na ekonomski rast. Ukoliko pri iščitavanju bilansa treba dodatna doza opreza, štete trpe investitori i sve druge interesne grupe (zaposleni, država, tržište kapitala, nacionalna ekonomija i drugi).

4. Bilansiranje rezultata – jedinstvo interesa ili jedinstvo suprotnosti

U procesu finansijskog izvještavanja bilansiranje rezultata je posao od najvećeg značaja jer izabrana metoda bilansiranja rezultata (metoda ukupnih troškova ili metoda prodatih učinaka) u velikoj mjeri određuje formu, strukturu i sadržinu izvještaja uspješnosti, a time i njegovu iskaznu moć.

Visina prihoda i rashoda prilikom primjene metode **troškova prodatih učinaka** utvđuje se prema vrijednostima:

- **prihodi od prodaje robe i učinaka**, vrednuju se po ostvarenoj prodajnoj cijeni,
- **prihodi od aktiviranja i potrošnje robe**, vrednuju se po nabavnoj cijeni robe,
- **prihodi od aktiviranja i potrošnje učinaka**, utvđuju se po cijeni koštanja,
- **rashodi po osnovu prodate robe**, vrednuju se po nabavnoj cijeni robe,
- **troškovi prodatih učinaka**, vrednuju se po stvarnoj cijeni koštanja,
- **troškovi perioda**, vrednuju se po stvarnim troškovima **funkcija** čiji se troškovi ne uključuju u cijenu koštanja učinaka,
- **viškovi zaliha**, vrednuju se po nabavnoj cijeni (viškova zaliha robe i materijala) odnosno po cijeni koštanja (viškova zaliha proizvoda),
- **prihodi od ukidanja dugoročnog rezervisanja**, nastaju kada je dugoročno rezervisanje veće od stvarnih obaveza za koje je dugoročno rezervisanje formirano, tj. rashoda koji se pokrivaju dugoročnim

rezervisanjem,

- **otpis i manjkovi zaliha materijala, sitnog inventara i ambalaže**, vrednuju se po nabavnoj cijeni, dok se manjak robe i gotovih proizvoda, ukoliko pada na teret odgovornog lica, obračunava u visini prodajne cijene i evidentira kao prodaja, samo što se umjesto računa kupaca zadužuje račun ostalih potraživanja. Međutim, ukoliko odgovorno lice nije moglo spriječiti nastanak manjka gotovih proizvoda i robe, pa je odluka uprave da manjak pada na teret preduzeća, njihovo obuhvaćanje se vrši po cijeni koštanja odnosno nabavnoj cijeni.

a) Osnovne karakteristike ove metode

- Poslovni troškovi (rashodi), izuzimajući nabavnu vrijednost prodane robe, iskazani su u formi troškova po učincima (troškovi proizvodnje prodanih proizvoda) i po mjestima nastanka (troškovi uprave i troškovi prodaje). To znači da su na rashodnoj strani bilansa uspjeha kao rashod iskazana samo ulaganja koja se odnose na prodane proizvode odnosno prodatu robu.
- Viškovi, otpis, manjkovi zaliha i prihodi od ukidanja dugoročnog rezervisanja u propisanoj strukturi bilansa uspjeha iskazuju se u okviru ostalih prihoda i ostalih rashoda. Međutim, pri utvrđivanju istinitog poslovnog rezultata viškove, otpis, manjkove zaliha učinaka i prihoda od ukidanja dugoročnog rezervisanja treba uključiti u poslovne prihode i rashode jer su oni posljedica rada poslovnih funkcija.

b) Metoda ukupnih troškova

Suštinska razlika između metode prodanih učinaka i metode ukupnih troškova je u tome što **metoda ukupnih troškova pri utvrđivanju poslovnog rezultata uzima u obzir ukupna ulaganja** izvršena u datom obračunskom periodu iskazana kao troškovi po vrstama i njima suprotstavlja efekte koji su iz njih nastali.

Efekte ulaganja kod proizvodnih preduzeća zavise od odnosa proizvodnje i prodaje.

Kada bi u datom obračunskom periodu proizvodnja bila jednaka prodaji, ne bi dolazilo do promjene visine zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda u odnosu na početno stanje. U tom slučaju efekat izvršenih ulaganja je prihod od prodaje gotovih proizvoda, jer sve što je

proizvedeno u tom periodu, podrazumijevajući i izvršena ulaganja, u cijelosti je i prodato.

Ukoliko je proizvodnja u datom obračunskom periodu viša od prodaje, to znači da, iako su ulaganja izvršena u datom obračunskom periodu i pretvorena u gotove proizvode, svi gotovi proizvodi nisu prodani, zbog čega se na dan izvještavanja dio gotovih proizvoda nalazi na zalihama, usljed čega su zalihe na kraju perioda više od onih početnih. Efekat ulaganja je prihod od prodanih gotovih proizvoda i povećanje vrijednosti zaliha gotovih proizvoda i nedovršene proizvodnje ukoliko pretpostavka o potpunoj dovršenosti proizvodnje započete u tom periodu nije ispunjena.

U periodima u kojima je prodaja viša od proizvodnje, a to je moguće samo kada na početku obračunskog perioda postoje zalihe nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda, tada će biti prodani ne samo proizvodi koji su posljedica ulaganja izvršenih u datom obračunskom periodu već i dio proizvoda koji su postojali na početku godine i koji su rezultat ulaganja prethodnog perioda.

Usljed ovoga su zalihe nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda na kraju godine niže od početnih zaliha. Prihod od prodaje usljed toga nije u cjelini posljedica ulaganja datog obračunskog perioda, tako da se efektima ulaganja tekućeg perioda smatra prihod od prodaje umanjen za smanjenje zaliha nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda. I prihod prodaje smanjen je za vrijednost smanjenja zaliha. Ako su, dakle, krajnje zalihe niže od početnih, prodaja je bila veća od proizvodnje.

U bilansu uspjeha povećanje i smanjenje zaliha učinaka (nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda) i prihodi od aktiviranja i potrošnje zaliha i robe može se iskazivati u okviru poslovnih prihoda ili u okviru poslovnih rashoda.

Prema tome, postoje dvije varijante bilansiranja poslovnog rezultata metodom ukupnih troškova:

Varijanta 1 – korekcija poslovnih prihoda sa prihodima od aktiviranja ili potrošnje zaliha robe i učinaka i sa povećanjem odnosno smanjenjem zaliha učinaka;

Varijanta 2 – korekcija poslovnih rashoda sa prihodima od aktiviranja ili potrošnje robe i učinaka i sa povećanjem odnosno smanjenjem zaliha učinaka.

Struktura prihoda i rashoda prilikom utvrđivanja poslovnog rezultata metodom ukupnih troškova je:

	Varijanta	
	1. Korekcija prihoda sa promjenom vrijednosti zaliha učinaka (1.1 do 1.4-1.5)	2. Korekcija rashoda sa promjenom vrijednosti zaliha učinaka (1.1 + 1.2)
1	2	3
	(1.1 do 1.4-1.5)	(1.1+1.2)
1. Poslovni prihodi	174.000	170.000
1.1. Prihodi od prodaje robe	20.000	20.000
1.2. Prihodi od prodaje učinaka	150.000	150.000
1.3. Prihodi od aktiviranja i potrošnje robe i učinaka	5.000	xxx
1.4. Povećanje vrijednosti zaliha učinaka	1.000	xxx
1.5. Smanjenje vrijednosti zaliha učinaka	2.000	xxx
	(2.1. do 2.8)	(2.1. do 2.8+2.11-2.9-2.10)
2. Poslovni rashodi	158.000	154.000
2.1. Nabavna vrijednost prodate robe	18.000	18.000
2.2. Troškovi materijala	70.000	70.000
2.3. Troškovi zarada i naknada zarada	40.000	40.000
2.4. Troškovi proizvodnih usluga	12.000	12.000
2.5. Troškovi amortizacije	10.000	10.000
2.6. Troškovi rezervisanja	5.000	5.000
2.7. Nematerijalni troškovi bez poreza i doprinosa	1.000	1.000
2.8. Porezi i doprinosi bez poreza na dobitak	2.000	2.000
2.9. Prihodi od aktiviranja i potrošnje robe i učinaka		5.000
2.10. Povećanje vrijednosti zaliha učinaka		1.000
2.11. Smanjenje vrijednosti zaliha učinaka		2.000
POSLOVNI DOBITAK (1-2)	16.000	16.000

Bitna razlika između metoda obračuna ukupnih troškova i metoda troškova prodatih učinaka je sljedeća:

- Metoda obračuna ukupnih troškova u okviru poslovnih rashoda iskazuje sve nastale troškove po vrstama, kako one koji se odnose na prodate, tako i one koji se odnose na neprodane učinke, što nije slučaj kod metode prodatih učinaka. Ipak, i prilikom primjene ove metode rashode predstavljaju ulaganja koja se odnose na prodane proizvode, jer se ukupna ulaganja svode na ulaganja koja se odnose na prodane učinke uzimanjem u obzir promjene vrijednosti zaliha. Ako su zalihe na kraju obračunskog perioda više u odnosu na početne, znači da je dio ulaganja sadržan u neprodanim ili nezavršenim proizvodima.

Kada se ukupna ulaganja umanje za povećanje zaliha, razlika u tom slučaju ne pokazuje ništa drugo nego rashode koji se odnose na prodane proizvode. U slučaju kada su zalihe nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda na kraju obračunskog perioda niže od početnih, do ulaganja koja se odnose na prodane proizvode dolazi se tako što se ukupna ulaganja tekućeg perioda povećaju za smanjenje zaliha, jer su u tom periodu prodane zalihe koje su proizvedene u prethodnim periodima.

- Metoda obračuna ukupnih troškova ne iskazuje na posebnoj poziciji viškove otpisa i manjkove zaliha učinaka jer su oni sadržani u povećanju odnosno smanjenju vrijednosti zaliha učinaka.

Promjena vrijednosti zaliha učinaka utvrđuje se na sljedeći način:

1. krajnje zalihe učinaka,
2. početne zalihe učinaka,
3. povećanje vrijednosti zaliha učinaka (1 – 2);
1 > 2,
4. smanjenje vrijednosti zaliha učinaka (2 – 1);
2 > 1.

Sačinjavanje bilansa po ukupnim troškovima zahtjeva vođenje dvije glavne knjige:

- glavna knjiga finansijskog računovodstva, i
- glavna knjiga obračuna troškova i učinaka.

Glavnu knjigu obračuna troškova i učinaka vode proizvodna preduzeća zbog evidentiranja troškova po mjestu nastanka radi odgovornosti za nastanak i po nosiocima troškova radi utvrđivanja cijene koštanja nedovršene proizvodnje i gotovog proizvoda (Rodić i Filipović, 2011). U okviru glavne knjige obračuna troškova i učinaka evidentiranju se otpisi nezavršene proizvodnje i gotovih proizvoda kao i njihovi viškovi i manjkovi. U glavnu knjigu finansijskog računovodstva prenose se stvarne zalihe učinaka a u bilansu uspjeha iskazuje se povećanje ili smanjenje zaliha učinaka, a ne evidentiraju se otpisi, viškovi i manjkovi učinaka jer su oni obuhvaćeni preko povećanja/smanjenja zaliha.

Prihodi od aktiviranja ili potrošnje robe i učinaka obračunavaju se po nabavnoj cijeni robe odnosno po cijeni koštanja učinaka.

Iskazivanje u bilansu uspjeha prihoda od aktiviranja ili potrošnje robe i učinaka, povećanja ili smanjenja vrednosti zaliha učinaka bilo u okviru poslovnih prihoda bilo u okviru poslovnih rashoda ne mijenja poslovni rezultat (poslovni dobitak odnosno poslovni gubitak). Međutim, ako se prihodi od aktiviranja ili potrošnje robe, povećanje ili smanjenje vrijednosti zaliha učinaka iskazuje u okviru poslovnih rashoda onemogućuje se podjela poslovnih rashoda na varijabilne i fiksne koji se vrši pri analizi prinostnog položaja.

Česte promjene forme, strukture i sadržine finansijskih izvještaja idu na štetu uporedivosti informacija tokom vremena. Stoga je važno da rješenja na nacionalnom nivou ne budu u suprotnosti sa MRS 1 – prezentacija finansijskih izvještaja (paragrafi 45 i 46) kao i sa članom 9, stav 1 Direktive 2013/34/EU koje se odnose na princip dosljednosti prezentacije. Riječju, neophodno je uložiti napore da rješenja na lokalnom nivou budu uporediva s relevantnom međunarodnom regulativom, a posebno s rješenjima u zemljama sa bogatom računovodstvenom tradicijom i zemljama u okruženju. Sljedeća ilustracija daje uvid u usklađenosti odnosno zastupljenosti pojedinih rješenja u primjeni načina i metoda bilansiranja.

	Evropska unija	IFRS	Sjedinjene Države	UK	Francuska	Njemačka	Federacija BiH	Republika Srpska	Hrvatska	Makedonija	Crna Gora	Slovenija	Srbija
Metoda ukupnih troškova – korekcija vrijednosti zaliha													
Korekcija prihoda	√	√		√	√	√		√		√	√	√	
Korekcija rashoda							√		√				*
Metoda prodatih učinaka	√	√	√	√		√						√	

Slika 5: Komparativna analiza primjene metoda bilansiranja rezultata (Malinić, Savez računovođa i revizora Srbije, str. 43)

Sve zemlje prethodne Jugoslavije više su orijentisane prema iskustvima zemalja kontinentalne Evrope i sve su se opredijelile za primjenu metode ukupnih troškova, osim Slovenije u kojoj se nudi mogućnost izbora između metoda

ukupnih troškova i prodatih učinaka. Analizom se može uočiti da Hrvatska, Srbija i Federacija BiH primjenjuju deformisanu metodu ukupnih troškova. Kažemo „deformisane“ jer pomjeranje korekcije vrijednosti zaliha sa prihodne na

rashodnu stranu deformisalo je bilans uspjeha i ozbiljno dovelo u pitanje njegovu iskazanu moć, prije svega, zbog toga što (Malinić, str. 40):

- **nema dovoljnu teorijsku utemeljenost**, jer odstupa od osnovnog cilja bilansiranja rezultata primjenom metoda ukupnih troškova, a to je sučeljavanje ukupno nastalih rashoda jednog perioda sa ukupnom vrijednošću učinaka proizvedenih u tom istom periodu. Premještanjem korekcije vrijednosti zaliha na rashodnu stranu, ukupni rashodi su svedeni na nivo koji odgovara metodi prodatih učinaka. Na ovaj način rashodna strana je nehomogena jer su pomješani rashodi i učinci tako da rashodna strana više ne odražava ukupno uložene napore u jednom obračunskom periodu, već su oni pomješani sa naporima koji su uloženi u drugim periodima. Ovakvo deformisano strukturiranje rashodne strane onemogućava efektivnu analizu strukture troškova i otežava njihovu kontrolu što dovodi u pitanje prednosti koje ova metoda ima. S druge strane i prihodna strana ostaje nepotpuna jer umjesto da odražava ukupne učinke perioda, ona je svedena na njihov realizovani dio (kada je proizvodnja veća od prodaje) ili dovodi do mješanja učinaka različitih perioda (kada je prodaja veća od proizvodnje). Jedino što pritome ostaje isto je visina iskazanog poslovnog rezultata (dobitka) što pak nije zadani cilj.

- **narušava uporedivost informacija**, kako sa preovlađujućom praksom u svijetu, tako i u regionu Zapadnog Balkana, ali u nekim zemljama (Srbija) prekinulo je vezu i sa prethodnim bilansima uspjeha jer je korekcija vršena na prihodnoj strani. Na ovaj način onemogućena je kvalitativna uporedivost različitim inostranim preduzećima, granama i oblastima, ali i problematizovano konsolidovanje bilansa stranih investitora, a i u suprotnosti je sa MRS1-Prezentacija finansijskih izvještaja paragrafom 45 i 46, kao i sa članom 9. stav 1 Direktive 2013/34/EU koji se odnose na princip dosljednosti prezentacije.
- **je neuporediva sa relevantnim međunarodnom praksom**, iako je to jedan od ključnih ciljeva koje treba dostignuti u procesu pridruživanja Evropskoj uniji i s tim u vezi Direktivom 2013/34/EU. Takođe, i opšta tendencija i propisana obaveza korišćenja MRS/MSFI i opredjeljenost BiH a i drugih zemalja Zapadnog Balkana da implementira takvu praksu nameće potrebu poštovanja rješenja propisanih u MRS1- Prezentacija finansijskih izvještaja.

Kada je riječ o preglednosti propisanih finansijskih izvještaja, čini se da kod mnogih zemalja prethodne Jugoslavije rješenja odstupaju od zahtjeva navedene direktive, osim Crne Gore koja ima stepen raščlanjivanja bilansnih pozicija sličan zahtjevima iz Direktive, a to pokazuju naredni podaci:

Finansijski izvještaji	Evropska unija	Crna Gora	Slovenija	Hrvatska	Makedonija	Republika Srpske	Federacija BiH	Srbija
Bilans stanja	67	48	102	110	112	127	135	137
Bilans uspjeha	21	34	42	60	93	127	144	99
Ukupno	88	82	144	170	205	254	279	236
<u>Napomene</u>								
U pregledu su sadržane informacije koje odgovaraju bilansu stanja koji se prikazuje u formi dvostranog pregleda i bilansu uspjeha koji je zasnovan na metodi ukupnih troškova i prikazuje se u formi liste.								
U bilansu uspjeha uključena su oba njegova dijela u Hrvatskoj, Makedoniji, Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Srbiji.								

Slika 6: Komparativna analiza stepena raščlanjivanja pozicija u bilansu stanja i bilansu uspjeha u zemljama u okruženju (Malinić, 2015, str. 49)

Osnovano je ustvrditi da transparentnost i kvalitet izvještavanja ne zavise od povećanog broja pozicija bilansa uspjeha i stanja, jer veći broj

pozicija može objektivno da ugrozi preglednost kao važan element kvaliteta finansijskog izvještaja. Očigledno da broj pozicija u bilansu, naročito u

Srbiji, FBiH i Republici Srpskoj, znatno odstupa od zahtjeva Direktive 2013/34 /EU kao i u poređenju sa zemljama sa bogatom računovodstvenom tradicijom, što negativno utiče na kvalitet finansijskog izvještavanja. Naravno, na prostorima Zapadnog Balkana upitno je i poštovanje principa formalnog kontinuiteta i uporedivnosti bilansa u dužim vremenskim periodima, a i između pojedinih nacionalnih ekonomija, što pokazuju i razlike u:

- bilansiranju gubitka iznad kapitala,
- bilansiranju emisione premije.

4.1. Bilansiranje gubitka iznad kapitala

U situaciji kada je bosanskohercegovačka privreda najnekurentnija na Zapadnom Balkanu, poslovanje s gubitkom je nešto što nije izuzetak i što ne iznenađuje ni menadžment, ni vlasnike, niti druge interesne grupe.

Bez obzira na to što gubici predstavljaju neprijatnu situaciju koja, po pravilu, vodi ka finansijskim nepravilnostima, u računovodstvenoj literaturi u zemljama sa razvijenom računovodstvenom tradicijom ne postavlja se kao problem i rješenja su dobro poznata.

Kod nas su rješenja različita. Jedna od mogućnosti je da se gubitak bilansira u aktivu nakon poslovne imovine preduzeća i da u zbiru čini aktivu bilansa. Drugo rješenje, koje je u računovodstvenoj praksi prisutnije, predstavlja bilansiranje gubitka u pasivi u okviru kapitala preduzeća, gdje se pojavljuje kao korektivna pozicija.

Međutim, s obzirom na naš podnaslov, postavlja se pitanje šta je i kako se bilansira gubitak iznad kapitala. U razvijenim zemljama tržišne ekonomije o ovom pitanju se ne raspravlja, jer je dobro poznato da ovakva preduzeća u normalnim tržišnim uslovima ne mogu da egzistiraju. Riječju, takvo stanje preduzeća je nespojivo s logikom funkcionisanja tržišne privrede.

Pošto takva preduzeća u našim uslovima potpuno legalno funkcionišu, osnovano je ustvrditi da kod nas još nije zaživjela tržišna ekonomija, već je na djelu kvazitržišna ili pak „vaučerska“ ekonomija. U skladu s prethodnim, sasvim je razumljivo zašto se o bilansiranju gubitka iznad kapitala u razvijenim zemljama ne raspravlja.

Zapravo, u tom slučaju vlasnici i povjerioci već su izgubili dio svojih ulaganja odnosno potraživanja. Otuda samo u privredi Republike Srpske u 2016. godini od ukupnih gubitaka od 6,3 milijarde konvertibilnih maraka, 1,8 milijardi su gubici iznad kapitala i oni se vremenom samo uvećavaju.

U takvim uslovima poslovanja računovođe moraju naći način bilansiranja tako iskazanog gubitka iznad kapitala, iako Direktiva 2013/34/EU to eksplicitno ne predviđa, s obzirom na prethodno već izražen stav o neodrživosti takvih preduzeća na tržištu. Pošto je članom 9, stav 2 Direktive ostavljena mogućnost dodavanja novih pozicija (stavki), pod tom odredbom bi se moglo podvesti i bilansiranje iznad visine kapitala.

Kada preduzeće u svom poslovanju počne ostvarivati gubitke, za njihov iznos osnovano je smanjiti sopstveni kapital, jer vlasnici snose i najveće rizike i eventualne iskazane gubitke pokrivaju srazmjerno učešću u kapitalu. U slučaju gubitka cjelokupnog sopstvenog kapitala, gubitak preko tog iznosa nije logično bilansirati u okviru kapitala, jer kapitala ima ili nema, pa nije moguće iskazati njegovu negativnu vrijednost.

Drugim riječima, nelogično je i neprihvatljivo gubitak iznad kapitala bilansirati u pasivi bilansa. Tačno je da takvo bilansiranje suštinski pokazuje da i povjerioci neće moći vratiti dio svojih potraživanja, ali se u momentu bilansiranja ne zna u kom iznosu će pojedini povjerioci podnijeti teret gubitka.

Za razliku od vlasnika, gdje se unaprijed zna da će oni srazmjerno udjelu u vlasništvu podnijeti taj teret, u slučaju povjerilaca takvo saznanje nije unaprijed poznato, jer je to pitanje regulisano Zakonom o stečaju. Tim zakonom se povjerioci izmiruju prema isplatnom redu kome pripadaju (razlučni i izlučni povjerioci), a ravnopravnost postoji samo u okviru istog isplatnog reda.

Kada se utvrdi konačna lista potraživanja povjerilaca i njihov isplatni red, ona postaje obavezujuća za stečajnog dužnika i za sve stečajne povjerioce.

Zbog prethodnog, dakle, ne postoji visok stepen korelacije između iskazanih obaveza i gubitka iznad kapitala kao u slučaju između gubitka i sopstvenog kapitala. Zato minimalni iznos ukupne pasive treba da odgovara visini ukupnih obaveza preduzeća, što isključuje mogućnost bilansiranja gubitka iznad visine kapitala u pasivi. Ukoliko su obaveze veće od imovine, znači da je preduzeće prezaduženo.

Praksa gotovo svih zemalja Zapadnog Balkana, osim Srbije, jeste da se gubitak iznad kapitala bilansira u aktivu bilansa.

Gubitak iznad vrednosti kapitala je u stvari poverilački knjigovodstveni gubitak, bez obzira da li je u bilansu stanja iskazan na strani aktive ili na strani pasive.

Stvarni poverilački gubitak se iskazuje u zaključnom likvidacionom bilansu na strani aktive.

Stvarni poverilački gubitak je manji od knjigovodstvenog poverilačkog gubitka za iznos dugoročnih rezervisanja, a veći je za iznos razlike između knjigovodstvene vrijednosti imovine i unovčene vrednosti imovine i za iznos troškova likvidacije.

Budući da se stvarni poverilački gubitak u krajnjem likvidacionom bilansu iskazuje na strani aktive, prirodno je da gubitak iznad vrednosti kapitala iskaže na strani aktive kao deo izgubljene poslovne imovine.

4.2. Bilansiranje emisije premije i struktura kapitala

Emisiona premija javlja se kod akcionarskih društava u visini pozitivne razlike između vrijednosti akcijskog kapitala koji su akcionari unijeli u preduzeće i akcionarskog kapitala obračunatog po nominalnoj vrijednosti akcije. Emisiona premija nastaje pri:

- prelasku društva s ograničenom odgovornošću u akcionarsko društvo po osnovu razlike vrijednosti udijela u kapitalu i vrijednost akcijskog kapitala po nominalnoj vrijednosti kapitala,
- prodaji nove serije akcija (akcija mladice) u visini razlike između ostvarene prodajne cijene i nominalne vrijednosti akcije, i
- pri spajanju dva ili više akcionarskih društava po osnovu kursa zamjene akcija (Rodić i Andrić, 2014, str. 56).

Emisiona premija može se koristiti pri poništavanju otkupljenih akcija za iznos razlike između plaćene cijene i nominalne vrijednosti akcije.

Struktura kapitala je:

1. Osnovni kapital,
2. Upisani neuplaćeni kapital,
3. Emisiona premija,
4. Rezerve (zakonske i statutarne),
5. Revalorizacione rezerve,
6. Nerealizovani dobitci po osnovu hartija od vrijednosti raspoloživih za prodaju,
7. Nerealizovani gubici po osnovu hartija od vrijednosti raspoloživih za prodaju,
8. Neraspoređeni dobitak ranijih godina,
9. Neraspoređeni dobitak tekuće godine,
10. Gubitak do visine kapitala,

KAPITAL (1 do 6 + 8 + 9 – 7 – 10)

Kapital je garantna supstanca za poverioce, jer on štiti potraživanja poverioca, poverioci mogu kad-tad naplatiti svoja potraživanja sve dok se gubitak ne izjednači sa kapitalom. Što je kapital dužnika viši poverioci su zaštićeni pa nemaju razloga da traže posebno obezbjeđenje za svoja potraživanja (zalag nepokretne imovine ili garanciju trećeg lica).

Zaduženost se mjeri finansijskim leveridžom iz odnosa obaveza (dugoročnih i kratkoročnih) sa kapitalom. Ovaj racio pokazuje koliko novčanih jedinica obaveza opterećuje jednu novčanu jedinicu kapitala. Što je finansijski racio niži zaduženost je manja i obrnuto.

Korisno je obratiti pažnju na sljedeće:

Upisani neuplaćeni kapital nije raspoloživ sve dok ne bude uplaćen. Da bi taj kapital bio raspoloživ ugovorom o upisu kapitala potrebno je utvrditi rok uplate, koji ne bi smio da bude duži od godinu dana od dana upisa.

Revalorizaciona rezerva je razlika između fer vrednosti i knjigovodstvene vrednosti date imovine. Ako se kod naredne procjene fer vrednosti iste imovine utvrdi da je fer vrednost niža od knjigovodstvene vrednosti ostvaren je gubitak od fer vrednosti koji tereti ranije ostvarenu revalorizacionu rezervu do iznosa te rezerve, a ako je gubitak od fer vrednosti viši razlika tereti rashode.

Kada se sredstvo od koga potiče revalorizaciona rezerva prestane koristiti, revalorizaciona rezerva tog sredstva prenosi se na neraspoređeni dobitak ranijih godina.

Revalorizaciona rezerva je u suštini zaštita realne vrednosti kapitala. Zbog toga korisnije bi bilo revalorizacionu rezervu stečenu od sredstva koje se više ne koristi preneti u rezervu kapitala čime se sprečava da se revalorizaciona rezerva preneti na neraspoređeni dobitak ranijih godina upotrebi za dividendu vlasnika kapitala ili bonus menadžmenta.

Rezervni kapital se formira iz raspodele neto dobitka a ima funkciju održavanja nominalne vrednosti osnovnog kapitala. Rezervni kapital se koristi pri poništenju otkupljenih akcija i udjela. Otkup i poništenje akcija i udjela se vrši kada entitet ima prekomjerno osnovnog kapitala s ciljem da se smanji dividenda vlasnicima kapitala.

Ako je plaćena otkupna cijena udjela odnosno akcija viša od njihove nominalne vrijednosti pri poništavanju razlika između otkupne i nominalne vrijednosti tereti rezervni kapital.

ZAKLJUČAK

Različita kategorizacija i tretman pojedinih pozicija bilansa stanja i bilansa uspjeha između US GAAP-a i MRS/MSFI mogu izazvati različite efekte koji se nerijetko reflektuju na prinosni i finansijski položaj kompanija. Tako, recimo, zabranom korišćenja LIFO metode kod zaliha prema MRS/MSFI ima odgovarajuće implikacije i na plaćanje poreza. U uslovima rasta cijena ukupna dobit poslovnog entiteta biće viša primjenom MRS/MSFI, naspram dozvoljene upotrebe LIFO metode prema US GAAP-u što će rezultirati viši gotovinski izdatak po osnovu poreza.

Pošto ekonomije zapadnog Balkana nisu do sada iskoristile mogućnost globalizacije i dostupnosti novih tehnologija, da bi se mogle brže razvijati, moraće što prije prepoznati mogućnosti korišćenja novih tehnologija i znanja. Nove tehnologije i znanja dolaze s investitorima na ovim područjima za šta su potrebna i nova znanja računovođa. Zato je zadatak akademske zajednice i profesionalnih asocijacija u regiji da spoznaju i sve zamke US GAAP-a jer će se ta znanja sve više tražiti od klijenata koji imaju obavezu konsolidacije bilansa prema US GAAP-u.

I konačno, česte izmjene nacionalnih propisa ugrožavaju uporedivost informacija u dužem periodu, te različito tretiranje i raznovrsna rješenja evidentiranja pojedinih pozicija bilansa, kao što je gubitak iznad kapitala i emisiona premija, o čemu analitičari prilikom uporedne analize treba da vode računa prilikom izražavanja stavova i zaključaka.

LITERATURA

- [1] Fansan, M (2013). Annual Reports, Sustainability Reports and Integrated Reports: Trends in Corporate Disclosure. In C. Busco, M.L. Frigo, A. Riccaboni, & P. Quattrone (eds.), *Integrated Reporting: Concepts and Cases that Redefine Corporate Accountability*. Cham (CH): Springer, 41–57.
- [2] Gray, R., Owen, D., & Adams, C. (1996). *Accounting & Accountability: Changes and challenges in corporate social and environmental reporting*. New Jersey: Prentice Hall.
- [3] Nolan, J. (2007). *Corporate Accountability and Triple Bottom Line Reporting: Determining the aterijal Issues for Disclosure*.
- [4] Dejan Malinić (2015). *Kritički osvrt na sadržinu i strukturu zvaničnih finansijskih izveštaja*, Savez računovođa i revizora Srbije, Zlatibor.
- [5] Dragan Mikerević (2016). *Korporativne finansije*. Ekonomski fakultet u Banjoj Luci i Finrar d.o.o. Banja Luka.
- [6] Milorad Ivanišević (2017). *Poslovne finansije*, Ekonomski fakultet, Beograd
- [7] Tihomir Domazet (2016). *Preko modernog jubileja duga do održivog ekonomskog rasta, 11. simpozijum o korporativnom upravljanju*, Banja Vrućica
- [8] Maja Stojanović-Blab, Daniel Blab i Dejan Spasić (2016). *Sustainability reporting – a challenge for Serbian companies*, TEME, Univerzitet u Nišu
- [9] Jovan Rodić (2015). *Stvaranje dobrog i održivog privrednog ambijenta*, Finrar, Banja Luka
- [10] Dragan Mikerević (2016). *Korporativne finansije*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci i Finrar, Banja Luka
- [11] Jovan Rodić i Milovan Filipović (2011). *Računovodstvo troškova i učinaka*, FINRAR, Banja Luka
- [12] Jovan Rodić i Mirko Andrić (2014). *Specijalni bilnsi i konsolidovani bilans stanja i uspeha*, FINRAR, Banja Luka
- [13] Jovan Rodić i Radomir Božić (2017). *Stvaranje i ocena boniteta preduzeća*, FINRAR, Banja Luka.